

Ny rettskriving for 2000-talet

Samla oversyn over vedtak i rettskrivingsnemnda for nynorsk pr. 14.1.2011

2 Lydverket

2.1 Vokalisme

2.1.1 Variasjon mellom to vokalar

Prinsippet er at lite brukte former går ut. Det gjeld særleg former som i dag er klammeformer, men også ein del jamstelte former går ut.

- For dei fleste ord som i dag har veksling mellom *a* og *o*, går forma med *o* ut. Døme: *harv* [horv]. Forma [horv] går ut.
- For dei fleste ord som i dag har veksling mellom *e* og *æ*, går forma med *æ* ut. Døme: *seter* [sæter]. Forma [sæter] går ut.
- Dei fleste ord som i dag kan skrivast med *ø* eller *y*, får to jamstelte former. Døme: *fylgja*/*følgja*.

I saka ligg ei liste som viser kva for ord vedtaket gjeld.

2.1.2 Diftong eller monoftong

- I ord som i dag har to valfrie former med monoftong eller diftong, blir formene med diftong framfor *m*, *r* og *st* eineformer. Døme: *flaum*, *høyra*, *røyst*.
- Ord med diftong framfor andre konsonantar får i nokre tilfelle ei valfri form med monoftong. Døme: *jau*/*jo*, *lauk*/*løk*.

I saka ligg ei liste som viser kva for ord vedtaket gjeld.

2.2 Konsonantisme

2.2.1 Enkel eller dobbel konsonant

- Ord som i dag har hovudform med dobbel *m* og klammeform med enkel, skal i dei fleste tilfelle ha berre forma med dobbel konsonant i den nye rettskrivinga. Døme: *plomme* [plome]. Forma [plome] går ut.
- Der forma med enkel og forma med dobbel konsonant synest stå like sterkt, blir formene valfrie. Døme: *kjøken* el. *kjøkken*.

I saka ligg ei liste som viser kva for ord vedtaket gjeld.

2.2.2 Annan konsonantvariasjon

- Ord som i dag har to valfrie former med ulike konsonantar, får to valfrie former dersom begge er vanlege i bruk. Døme: *sti* eller *stig*.
- Former som er lite brukte, kan takast ut av rettskrivinga. Døme: *speida* el. *speia*. Forma *speia* går ut.

2.3 Former med og utan j etter g og k

2.3.1 J-en er valfri i dagens rettskriving

Det skal vera valfridom mellom skrivemåtane *gj* og *kj* på den eine sida og *g* og *k* på den andre sida, i former som i dag har *gj* eller *kj* som hovudform, og former utan *j* som klammeform.

Døme: *bygga/byggja*, *tenka/tenkja*
brygge/bryggje, *rekke/rekkje*

2.3.2 Verbalsubstantiv med stamme som endar på g eller k

Nemnda ser det ikkje som aktuelt å ta inn *j*-en i verbalsubstantiv som er avleidde av stammar som endar på *g* eller *k* (t.d. *bygging*, *tenking*).

2.3.3 Ord med obligatorisk j etter g og k

- Skrivemåten med eller utan *j* blir valfri i nokre ord som tidlegare har hatt obligatorisk *j* etter *lg* og *rg*. Døme: *følgja/følga*, *sørgja/sørga*.
- Nokre tradisjonelle former skal framleis ha obligatorisk *j*: *fylgja*, *syrgja*, *lægje*, *tægje*.
- Verbet *ynskja/ønskja* og substantivet *ynske/ønske* får valfri skrivemåte med eller utan *j*.

I saka ligg ei liste som viser kva for ord vedtaket omfattar.

2.4 Skrivemåten av ein del enkeltord

2.4.1 Ord med -e til slutt

Arveord med valfri utgang *-e*, t.d. *blom/blome*, blir ståande med to valfrie former. Nokre arveord som har hatt ei form, får no to valfrie former (t.d. *lengd/lengde*). Lite brukte variantar av nokre importord går ut: *kabyse*, *kahytte*, *krønik*, *premi*, *pins* (høgtid), *sjapp* (liten butikk).

2.4.2 Andre enkeltord

- Ord med to variantar som begge er mykje i bruk, skal framleis ha to valfrie former. Døme: *avgjerd* eller *avgjersle*.
- Variantar som viser seg å vera lite i bruk, går ut or rettskrivinga. Døme: *armbrøst* blir eineform, *armbøst* går ut or rettskrivinga.

I saka ligg ei liste over ord som er omfatta av vedtaket.

2.5 Nokre prefiks og suffiks med valfridom

2.5.1 Fore- el. føre-

Fordelinga av *for-*, *fore-* og *føre-* blir som *før*. *Forbilde*, som *før* var klammeform, blir no jamstelt form.

2.5.2 -stella el. -stilla

Forma *-stella* og avleiinga *-stelling* går ut or nynorsk rettskriving. Formene *-stilla* og *-stilling* blir eineformer. Det inneber at *førestella* og *førestelling* blir endra til *førestilla* og *førestilling* (i tydinga 'tanke, idé').

3 Formverket

3.1 Substantiv

3.1.1 Hankjønnsord i fleirtal

- Hankjønnsord som ut frå etymologisk opphav har hatt fleirtalsbøying *-er*, *-ene* som hovudform (typen *benk*, *vegg*), skal ha valfri fleirtalsbøying, dvs. *-ar*, *-ane* eller *-er*, *-ene*. Døme:
 - *benk*, *benken*, fl. *benker*, *benkene*, el. *benkar*, *benkane*.
- Hankjønnsord på *-nad* og *-a* (typen *bunad*, *villa*) skal ha valfri fleirtalsbøying, dvs. *-ar*, *-ane* eller *-er*, *-ene*. Døme:
 - *bunad*, *bunaden*, fl. *bunader*, *bunadene*, el. *bunadar*, *bunadane*
 - *villa*, *villaen*, fl. *villaer*, *villaene*, el. *villaar*, *villaane*

3.1.2 Sterke hokjønnsord i fleirtal

- Hokjønnsord som ut frå etymologisk opphav har hatt fleirtalsbøying *-ar*, *-ane* som hovudform (typen *elv*, *myr*), skal ha valfri fleirtalsbøying, dvs. *-ar*, *-ane* eller *-er*, *-ene*. Døme:

- *elv, elva, fl. elvar, elvane, el. elver, elvene*
- Hokjønnsord som endar på *-ing*, skal framleis ha fleirtalsbøying *-ar, -ane*. Døme:
 - *dronning, dronninga, dronningar, dronningane*

3.1.3 Bunden form eintal av sterke hokjønnsord og bunden form fleirtal av inkjekjønnsord

Bunden form eintal av sterke hokjønnsord og bunden form fleirtal av inkjekjønnsord får *-a* som eineform: *bygda; husa*.

3.1.4 Eintalsbøying av svake hokjønnsord

Ubunden form eintal av svake hokjønnsord [*ei visa*] går ut or rettskrivinga. *Ei vise* blir eineform.

3.1.5 Regelrett fleirtalsbøying av svake hokjønnsord

Fleirtalsformene [*-or*], [*-one*] av svake hokjønnsord går ut or rettskrivinga. Bøyingsmønsteret *viser – visene* blir eineform i fleirtalsbøyinga av svake hokjønnsord.

3.1.6 Regelrett bøying av nokre inkjekjønnsord

Orda *auge, hjarte* og *øyre* skal ha desse bøyingsmønstera:

auge – auget – auge – auga, el. auga – auga – augo – augo
hjarte – hjartet – hjarte – hjarta, el. hjarta – hjarta – hjarto – hjarto
øyre – øyret – øyre – øyra, el. øyra – øyra – øyro – øyro

3.1.7 Fleirtalsbøying av nokre enkeltord

- Fleirtalsformene *menner, feilar – feilane, lyser – lysene, myser – mysene, vemmer – vemmene* og *miler* har såpass lita støtte i skriftmålet at dei kan takast ut or norma.
- *Sko – skoa* og *skor – skorne* bør vera jamstelte framleis.
- Forma *miler* og regelrett fleirtal av *møbel, møbel – møbla*, går ut or rettskrivinga.

3.1.8 Fleirtalsformene av nokre historiske folkenamn

Folkenamn på *-ar* skal bøyast regelrett i fleirtal, også dei som før hadde valfri *-ar-* i fleirtal: *ein anglar – anglaren – fleire anglarar – anglarane*.

3.1.9 Innbyggjarnemningar

Innbyggjarnemningar som før hadde valfri ending (-ar) i grunnforma, får no obligatorisk ending -ar, t.d. *afghanar, afrikanar* osv.

3.1.10 Vekedagane

Vekedagane skal framleis ha dei same namna som før:

sundag el. *søndag, måndag, tysdag, onsdag, torsdag, fredag, laurdag*

3.1.11 Inkjekjønnsord på trykklett -el, -en og -er

- Inkjekjønnsord på trykklett -el får full form i bunden form eintal og samandregen form i bunden form fleirtal (med unntak av *kvartel*).
- Inkjekjønnsord på trykklett -en og -er får full form i bunden form eintal og bunden form fleirtal. *Våpen* får valfritt *våpna/våpena*.

I saka ligg ei liste som viser døme på kva følgjer vedtaket får for kvar ordgruppe.

3.1.12 Framandord (importord) på -um, -on, -us og -a

Framandord av gresk og latinsk opphav på -on, -um, -us og -a får som hovudregel bøyning i samsvar med hovudmønster for substantiv i norsk:

leksikon – leksikonet – leksikon – leksikon
forum – forumet – forum – foruma

I saka ligg lister som viser kva for ord vedtaket gjeld.

3.1.13 Kjønn i substantiv på -ing og -ning

Reglar for kjønn på ord som endar på -ing/-ning

1. Verbalsubstantiv med -(n)ing som står for ei handling, er utan unntak hokjønnsord (t.d. *skrivning, modning, utbygging, forvalt(n)ing*).
2. Dei orda på -ing som er avleide av substantiv og adjektiv, er hankjønnsord (m.a. innbyggjarnamn som *sørlending, totning* og *riking, raring*).
3. Person- og dyrenemningar på -(n)ing er hankjønnsord (t.d. *villstyring, flyktning, slektning, einhyrning*), unnateke når det biologiske kjønn tilseier hokjønn (t.d. *dronning, kjerring*).

4. Nemningar for omgrep som har fått konkret innhald, får valfri bøyning (t.d. *bygning, lusing, smurning*).
5. Suffiksa *-ing* og *-ning* er i prinsippet hokjønnsuffiks. Ord som ikkje passar inn under punkt 1, 2, 3 eller 4, er oftast hokjønnsord.

I saka ligg ei liste over ord som får endra genus som konsekvens av vedtaket.

3.1.14 Substantiv med nesten lik form, men ulikt kjønn

- Dei fleste orda nedanfor må reknast som ulike oppslagsord fordi dei har ulikt kjønn og tydingsnyansar.
- Nokre få former går ut fordi dei har same tyding som forma som blir ståande, og er svært lite i bruk i dag. Det gjeld:

ei blekksprute, ei krydde / eit krydd, ei muskedundre, ei trikine, ein trug

3.1.15 Substantiv på *-sel/-sle*

Substantiv med suffikset *-sel* får hankjønnsbøyning (i nokre tilfelle inkjekjønnsbøyning), mens substantiv på *-sle* får hokjønnsbøyning. Døme:

ein ferdsel – ferdselen; ei ferdsle – ferdsla

I saka ligg ei liste som viser kva for ord vedtaket gjeld.

3.1.16 Substantiv på *-0/-er*

Dei fleste substantiva som før har hatt ei kortform og ei alternativ form med *-er*, skal no berre ha kortform. Unntaka er *jest/jester*, som er eit ord frå tradisjonsområdet, og *ert/erter*.

I saka ligg ei liste som viser kva for ord vedtaket gjeld.

3.1.17 Nokre substantiv på *-vere/-vær(e)*

Suffikset *-vere* går ut av rettskrivinga.

Fråvær, nærvær og *samvær* kan skrivast utan *-e*, men alle orda med dette suffikset kan òg ha forma *-være*.

I saka ligg ei liste som viser kva for ord vedtaket gjeld.

3.1.18 Kjønn på *dialekt* og nokre andre ord

Nemnda har diskutert kjønn på *dialekt* og på ein del andre importord, og ser at det er gode grunnar for å innføra valfritt hankjønn eller hokjønn på mange av dei. Av tidsomsyn går ikkje nemnda inn i saka om kjønn på enkeltord.

Importordet *bise* (pyntesaum) har ikkje vore normert i nynorsk før. Det skal bøyast slik: *bise* -en, -ar, -ane

3.2 Adjektiv og adverb

3.2.1 Adjektiv på -en

Hokjønnsbøyinga [-i] (*ei opi dør*) heng saman med i-mål og går ut or rettskrivinga saman med i-målet. Inkjekjønnsforma -*ent* blir jamstelt med -*e*: *ope* eller *opent*.

Ny bøyning ser slik ut:

open – *open* – *ope* el. *opent* – *opne*
gebrokken – *gebrokken* – *gebrokke* el. *gebrokkent* – *gebrokne*
liten – *lita* – *lite* – *små(e)*

3.2.2 Komparativ og superlativ av visse stadadverb

Langformene i komparativ og superlativ av nokre stadadverb går ut or rettskrivinga, t.d. former som *attare* – *attast*.

I saka ligg ei liste som viser kva for ord vedtaket gjeld.

3.2.3 Skrivemåten av ein del preposisjonar og adverb

- Alle retningsadverb får -*an*- som samansetjingsfuge: *utanfor*, *austanfor*. Samansetjingsfuga -*a*- i preposisjonar og adverb går ut or rettskrivinga.
- Adverb som har -*mellom* som sisteledd, skal ha berre -*i*- som samansetjingsfuge: *veggimellom*.

3.2.4 Suffiks i adjektiv og adverb

- Adjektiv- og adverbsuffiks som har to eller fleire variantar, får berre ein variant. Til dømes blir suffikset -*et*/*-ete*/*-ut* redusert frå tre til ein variant: -*ete*.
- Formene -*ig* og -*ug* blir ståande fordi dei ikkje alltid kan brukast synonymt. Døme: *lystig*; *gridug* (tidleg i gang om morgonen).

I saka ligg ei liste som viser kva for ord vedtaket gjeld.

3.2.5 Adjektiv med og utan binde-e

- Adjektiv som i dag har valfri binde-e, blir ståande som før.
- Også desse adjekta får valfri binde-e:

appetitt(e)leg, mak(e)leg, opphav(e)leg, sjuk(e)leg

3.3 Pronomen og determinativ

3.3.1 Pronomen

- Objektsforma *honom* går ut or rettskrivinga, og subjekts- og objektsforma blir samanfallande: *han – han*.
- I 2. person fleirtal skal det vera mogleg å bruka same form som subjekt og objekt *dykk – dykk*. Det er framleis høve til å skilja mellom subjekts- og objektsform som før: *de – dykk*.

3.3.2 Determinativ

- Klammeformer av determinativa *hennar, deira, annan* og *nokon* går ut or nynorsk rettskriving.
- Klammeforma [*eigi*] heng saman med i-målet og går ut or rettskrivinga.
- Determinativet *sjølv* kan framleis heita *sjølv* eller *sjølve* i fleirtal.

3.4 Verb

3.4.1 Infinitiv

Innanfor nynorsk rettskriving skal ein kunna bruka a-infinitiv eller e-infinitiv. Kløyvd infinitiv går ut or rettskrivinga.

3.4.2 Presens på [-er] av sterke verb

Klammeforma [-er] går ut, slik at kortforma i presens blir eineform: *bit, kjem, dreg*.

3.4.3 Supinum av sterke verb på -i

Supinumforma av sterke verb på -i går ut av nynorsk rettskriving, og forma med -e blir eineform: *lese, funne*.

3.4.4 Refleksivformer på [-s]

Refleksivforma -s går ut av nynorsk rettskriving, og forma med -st blir eineform:

minnast – minnest – mintest – minst

3.4.5 Sterke og svake verb med kort og lang form i infinitiv og andre dobbelformer

3.4.5.a Kort eller lang form i infinitiv av ein del sterke og svake verb

Dei lange infinitivsformene av desse verba går ut av rettskrivinga:

be, bla, blø, dra, flø, gjø, gla, gli, gni, ha, kle, kvi, lø, skli, spa, ste, sva, svi, ta, tre, træ, vri

For nokre verb er det eit tydingsskilje mellom kortforma og langforma, for andre er det utbreiing eller frekvens som fører til at langforma bør bli ståande. Det gjeld desse verba:

- *bre(da), by/byda, fly/flyga, fø/føda, gje/gjeva, gle/gleda, glø/gløda, grø/grøda, la/lada, la/lata, li/lida, ri/rida, rå/råda, skri/skrida, stri/strida, va/vada*
- *skada* (som blir eineform)

3.4.5.b Valfridom mellom sterk og svak form i presens og perfektum partisipp av sterke verb som i infinitiv sluttar på trykktung rotvokal

- Sterke verb på utlydande trykktung vokal (t.d. *gli*) kan ha svakt presens og svakt perfektum partisipp ved sida av dei sterke formene:
glir – glidd ved sida av *glid – glide*.
- Når det gjeld verba *dra, la(ta)* og *ta*, blir den svake bøyinga (som tidlegare var klammeform,) jamstelt med den sterke:
drar – dratt el. *dreg – drege*, *lar – latt* el. *let – late*, *tar – tatt* el. *tek – teke*
- Det skal framleis vera valfritt å kunna bruka sterkt eller svakt bøyingsmønster av verba *by(da), gni, skli, stri(da)* og *vri* i alle tider.

3.4.5.c Sluttkonsonant i preteritum av ein del sterke verb: bad, glei/gleid

- Preteritumsformene *bad, drog* og *gav* skal framleis vera eineformer i nynorsk-rettskrivinga. Preteritumsforma [*sto*] fell bort, og *stod* blir eineform.
- Verba med valfri sluttkonsonant etter diftongen *ei* i preteritum skal framleis ha valfrie former med eller utan sluttkonsonant: *glei/gleid*.

3.4.5.d Valfri inkjekjønnsform i perfektum partisipp av verb på -0, -d, -g, -v

- Verb med stamme som endar på -0, -d, -g eller -v, får -dd eller -d som ending i inkjekjønnsforma av perfektum partisipp: *sydd, gnidd, bygd, levd*.

- Det gjeld likevel ikkje partisippformene av *seia*, *leggja*, *ha* og dei svake partisippformene av *ta* og *la*, som skal heita *sagt*, *lagt*, *hatt*, *tatt*, *latt*.

3.4.6 Bøying av nokre enkeltord

3.4.6.a Variantane gi/gje(va), gå [ganga], stå [standa]

- Infinitivsformene [*ganga*] og [*standa*] går ut av nynorsk rettskriving.
- *Gi* og *gje* og *gjeva* skal vera jamstelte verbbøyingar framleis.

3.4.6.b Bøying av få, gå, slå, slåst

For verba *få*, *gå*, *slå* og *slåst* går sideformene [*fær*] – [*fikk*] – [*fenge*], [*gjeng*] – [*gikk*] – [*gjenge*], [*slær*] og [*slæst*] ut or norma. Verba skal bøyst slik etter ny rettskriving:

få – *får* – *fekk* – *fått*
gå – *går* – *gjekk* – *gått*
slå – *slår* – *slo* – *slått/slege*
slåst – *slåst* – *slost* – *slåst/slegest*

3.4.6.c Preteritumsformene lagde og sagde

For verba *leggja* og *seia* går preteritumsformene *lagde* og *sagde* ut or rettskrivinga.

3.4.7 Verb med preteritum på *-de* eller *-te*

- J-verb har endinga *-de* som eineform i preteritum.
- E-verb med stammeutgang på *v*, *g*, *d* eller *m* (konsonantane i VM-DAG) får endinga *-de* i preteritum. Nokre av desse kan i tillegg ha *-te*:
 - *bestemte*, *limte*
- E-verb med stammeutgang på *f*, *l*, *s*, *k*, *p*, *t* eller *r* (konsonantane i FLASKEPOSTAR) har endinga *-te* i preteritum. Nokre av desse kan i tillegg ha *-de*:
 - *neglde*, *siglde*
 - *høyrde*, *køyrde*
- Vedlegg 5 inneheld ei liste over e-verb som har stammeutgang på *n*.

3.4.8 [-d]-bortfall i supinum og i inkjekjønnsforma av perfektum partisipp

- Svake verb med preteritum på *-de* skal ha supinum (og inkjekjønn av perfektum partisipp) på *-t*: *har kjent, det er kjent*. Klammeforma på [-d] fell bort.
- Unntak er verb med *-dde, -gde* og *-vde* etter vokal i preteritum; dei skal etter vedtak under punkt 3.4.6.d ha *-d* i supinum (typen *arbeidd, bygd, kravd*).

3.4.9 Bøying av nokre enkeltverb

- Nokre verb som i dag berre kan vera e-verb, får no valfri bøying som a- eller e-verb. Døme: *drønna, lada, leia*.
- Nokre andre verb får endra bøying, i dei fleste tilfelle ved at det kjem inn ei valfri form i tillegg til den eksisterande. Døme: *eiga, åtte, ått*; el. *eigde, eigd*.

3.5 Samsvarbøying

3.5.1 Samsvarbøying av perfektum partisipp i predikativ stilling

1. Svake perfektum partisipp i predikativ stilling kan anten ha samsvarbøying eller stå i supinum:

Pakken er løynd / løynt.

Resultatet er løynt.

Dei er løynde / løynt.

Han er presentert.

Det er presentert.

Dei er presenterte / presentert.

2. Sterke perfektum partisipp skal ha obligatorisk samsvarbøying i predikativ stilling:

Fisken er frosen.

Vatnet er frose.

Bollane er frosne

3. Tilsvarende system gjeld i attributiv stilling. Den ubøygde forma får då fleirtalsending:

Ein løynd / løynt pakke

løynde / løynte pakkar

frosne bollar

3.5.2 Samsvarbøying av svake partisipp av sterke verb

Desse supinumformene skal ikkje ha samsvarbøying:

blitt, dradd/dratt, fått, gitt, gått, latt, sett, slått, stått, tatt